

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 96 L

(2013–2014)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 14. mai 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet legger i proposisjonen her frem forslag til endringer i reglene om foreldelse og forvaring i straffeloven 1902.

Det foreslås en rekke endringer i reglene om foreldelse som tar sikte på å muliggjøre etterforskning og strafforfølgning av noen av de mest alvorlige straffbare handlingene uavhengig av om det er gått lang tid siden forbrytelsen ble begått. Departementet går inn for å unnta saker om drap, voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 år og 16 år fra reglene om foreldelse. Videre foreslås det at utskutt foreldelse skal gjelde også i saker om vold i nære relasjoner og tvangsekteskap, dvs. at foreldelsesfristen tidligst skal begynne å løpe når fornærmede fyller 18 år. I påvente av ikrafttredelse av straffeloven 2005 går departementet også inn for at menneskehandel skal omfattes av regelen om utskutt foreldelse i straffeloven 1902. Departementet foreslår at endringene skal gjelde også for handlinger som er begått før loven trer i kraft såfremt foreldelse ikke allerede er inntrådt.

For å sikre bedre sammenheng mellom reglene om forvaring og reglene om ordinær fengselsstraff, foreslår departementet endringer i reglene om maksimal tidsramme og minstetid ved forvaring. Maksimal minstetid ved forvaring fore-

slås utvidet fra 10 til 14 år i tilfeller der det er fastsatt en tidsramme på mer enn 15 år og til 20 år i tilfeller der det er fastsatt en tidsramme som overstiger 21 år. Maksimal tidsramme foreslås utvidet til 30 år for forbrytelser med en strafferamme på fengsel i 30 år.

2 Bakgrunnen for forslagene

2.1 Høringsnotatet 8. februar 2013

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 8. februar 2013 på høring et forslag om en rekke endringer i straffeloven 1902 og 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.). I høringsnotatet foreslås det endringer både i straffelovens foreldelsesregler og i reglene om tidsramme og minstetid ved forvaring. Sistnevnte forslag supplerer forslagene i rapport om etterkontroll av strafferettslige særreaksjoner, se nedenfor punkt 2.2. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett

Lagmannsrettene

Tingrettene	Kirkens Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep
Kripos	Krisesentersekretariatet
Politidistriktene	Kvinnefronten
Politiets sikkerhetstjeneste	Kvinnegruppa Ottar
Riksadvokaten	KUN senter for kunnskap og likestilling
Statsadvokatene	Landsforeningen for voldsofre og motarbeiding av vold
ØKOKRIM	Likestillingssenteret
Barneombudet	Stiftelsen rettferd for taperne
Datatilsynet	Landsorganisasjonen i Norge
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen	MIRA-senteret
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo	Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø	Norges Kvinne- og familieforbund
Domstoladministrasjonen	Norges Juristforbund
Helsedirektoratet	Norges politilederlag
Institutt for kriminologi og rettsosiologi ved Universitetet i Oslo	Norges Røde Kors
Kompetanseutvalget for dommere	Norsk Barne- og ungdomspsykiatrisk forening
Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og norske myndigheter	Norsk fengsels- og friomsorgsforbund
Kontoret for voldsoffererstatning	Norsk forening for kriminalreform - KROM
Likestillings- og diskrimineringsombudet	Norsk Krisesenterforbund
Norsk senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo	Norsk Kvinnesaksforening
Politidirektoratet	Norsk Psykologforening
Politi høyskolen	Norske kvinnelige juristers forening
Senter for kvinne- og kjønnsforskning	NOVA
Sivilombudsmannen	Næringslivets Hovedorganisasjon
Utekontakten i Bergen	Politiets fellesforbund
Voldtekstmottakene (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Tromsø)	Politiets kriminalitetsforebyggende forum
Advokatforeningen	Politijuristene
Albertine	PRO-senteret
Amnesty International Norge	Prostituertes interesseorganisasjon (PION)
Alternativ til Vold	Redd Barna
Bergen forsvarerforening	Reform - ressurscenter for menn
Caritas	Rettspolitisk forening
Den norske Dommerforening	Selvhjelp for innvandrere og flyktninger
Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)	Senter for seksuelt misbrukte menn
Den norske lægeförening	Statsadvokatenes forening
Det norske Menneskerettighetshuset	Stine-Sofies Stiftelse
DIXI ressurscenter for voldtatte	Straffedes organisasjon i Norge (SON)
Fellesorganisasjonen for barneverns- pedagoger, sosionomer og vernepleiere	Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep
FOKUS - Forum for kvinner og utviklingsspørsmål	Støttesenteret for fornærmede i straffesaker
Forsvarergruppen av 1977	Høringen hadde frist 1. juni 2013. Følgende høringsinstanser har kommet med realitetsmerknader:
Frelsesarmeen	Advokatfirma Salomon Johansen AS
Juridisk rådgivning for kvinner - JURK	Agder lagmannsrett
Jusshjelpa i Nord-Norge	Amnesty International
Juss-Buss	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Jussformidlinga i Bergen	Barneombudet
Kirkens Bymisjon	Borgarting lagmannsrett
	Den norske advokatforening

Det nasjonale statsadvokatembetet
 Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess
 Domstoladministrasjonen
 Fellesorganisasjonen
 Fellesskap mot seksuelle overgrep
 Generaladvokaten
 Hedmark politidistrikt
 Hordaland statsadvokatembeter
 JURK Juridisk rådgivning for kvinner
 Kontoret for voldsoffererstatning
 Kripos
 Krisesentersekretariatet
 Kristiansand tingrett
 Landsorganisasjonen i Norge
 Likestillings- og diskrimineringsombudet
 MiRA-senteret
 Nordland statsadvokatembeter
 Norges Kvinne- og familieforbund
 Norsk Kvinnesaksforening
 Norske kvinners sanitetsforening
 Oslo kommune Velferdsetaten
 Oslo Politidistrikt
 Oslo Statsadvokatembeter
 Overgrepsmottaket i Oslo kommune
 Politihøgskolen
 Pro Sentret
 Prostituertes interesseorganisasjon i Norge
 Redd Barna
 Rettspolitisk forening
 Riksadvokaten
 Røde Kors
 Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
 Sexarbeidere fagpersoner og samfunnsstemmer
 Stine Sofies Stiftelse
 Sunnmøre politidistrikt
 Tankesmien Liberi
 Trøndelag Statsadvokatembeter
 Utlendingsdirektoratet
 Vestfold politidistrikt
 Vestoppland politidistrikt

Følgende instanser har ikke merknader:
 Arbeidsdepartementet
 Datatilsynet
 Fiskeri- og kystdepartementet
 Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
 Helse- og omsorgsdepartementet
 Helsedirektoratet
 Høyesteretts kontor
 Kunnskapsdepartementet
 Landbruks- og matdepartementet
 Miljøverndepartementet
 Nærings- og handelsdepartementet

Næringslivets hovedorganisasjon
 Politiets sikkerhetstjeneste
 Samferdselsdepartementet

2.2 Høringen av rapport om etterkontroll av strafferettslige særreaksjoner

Rapport om etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring med supplerende høringsnotat, ble sendt på høring 15. desember 2008 med høringsfrist 1. april 2009. Rapporten er utarbeidet av en utredningsgruppe (ledet av Øystein Mæland) oppnevnt av Justisdepartementet 18. mai 2006. Rapporten ble overlevert departementet 30. april 2008. Utredningsgruppen foreslo blant annet endringer i reglene om minstetid ved forvaring. Rapporten og høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
 Lagmannsrettene
 Tingrettene

Politidistriktene
 Riksadvokaten
 Statsadvokatembetene

Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt
 Datatilsynet
 De regionale kompetansesentre for rusmiddel-spørsmål
 Den rettsmedisinske kommisjon
 Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen
 Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo
 Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø
 Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)
 Domstoladministrasjonen
 Fylkeskommunene
 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
 Fylkesmennene/Sysselmannen på Svalbard
 Fylkesrådet for funksjonshemmede
 Helsedirektoratet
 Helsetilsynet i fylkene
 Institutt for samfunnsforskning
 Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
 Justissekretariatene
 Kommunene
 Kontoret for voldsoffererstatning
 Kriminalomsorgen, regionkontorene
 Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS
 Landets helseforetak
 Landets høyskoler med helsefaglig utdanning

Landets kontrollkomisjoner	Jusshjelpa i Nord-Norge
Landets regionale helseforetak	Juss-Buss
Nasjonalt folkehelseinstitutt	Jussformidlingen i Bergen
Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten	Klientaksjonen
Norsk Pasientskadeerstatning (NPE)	Kommunenes Sentralforbund (KS)
Norsk senter for menneskerettigheter	Kontaktutvalget ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt
Pasientskadenemnda	Kunnskapssenteret
Patentstyret	Landsforbundet for utviklingshemmete og pårørende (LUPE)
Personvernemnda	Landsforbundet Mot Stoffmisbruk
Personvernkomisjonen	Landsforeningen for autister
Politidirektoratet	Landsforeningen for Psykopat Ofre
Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Sør-Norge	Landsforeningen for Pårørende innen Psykiatri
Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Vest-Norge	Landsforeningen for utekontakter
Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Nord-Norge	Landsforeningen for Voldsofre og Motarbeiding av Vold
Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Midt-Norge	Landsorganisasjonen i Norge (LO)
Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Øst-Norge	LAR Nett Norge
Regionsentrene for barn og unges psykiske helse	Legeforeningens forskningsinstitutt
Regjeringsadvokaten	Marborg
Riksrevisjonen	Medborgernes Menneskerettighets Kommisjon
Sametinget	Menneskeverd
Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, Universitetet i Oslo	Mental Helse Norge
Seksjon for selvmordsforskning og -forebygging, Universitetet i Oslo	NA, Anonyme Narkomane
Sivilombudsmannen	Nasjonalforeningen for folkehelsen
Statens helsetilsyn	Norges Juristforbund
Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)	Norges forskningsråd
Statens legemiddelverk	Norges Handikapforbund
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede	Norges Lensmanns- og politilederslag
ADHD-foreningen	Norsk fengsels- og friomsorgsforbund
Amnesty International	Norsk fengselstjenestemannsforbund
Aurora, Støtteforeningen for mennesker med psykiatriske helseproblemer	Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede
Autismeforeningen i Norge	Norsk foreldrelag for funksjonshemmede (NOFF)
Den Norske Advokatforening	Norsk forening for kriminalreform (KROM)
Den norske Dommerforening	Norsk forum for terapeutiske samfunn
Den norske lægeforening	Norsk Forskerforbund
Fagforbundet	Norsk Pasientforening
Fagrådet innen Rusfeltet i Norge	Norsk Presseforbund
Foreningen for human narkotikapolitikk	Norsk Psykiatrisk Forening
Forskningsstiftelsen FAFO	NorskPsykoanalytisk Institutt
Forsvarergruppen av 1977	Norsk Psykologforening
Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon	Norsk Redaktørforening
Galebevegelsen	Norsk sosionomforbund
Gatejuristen – Kirkens Bymisjon	Norsk Sykepleierforbund
Human-Etisk Forbund	Norsk sykehus- og helsetjenesteforening (NSH)
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)	Norsk Tjenestemannslag (NTL)
	PARAT
	PARAT Helse
	Politiembetsmennenes Landsforening
	PRO-LAR – Nasjonalt forbund for folk i LAR
	Ressurssenteret for omstilling i kommunene
	Rettspolitisk forening
	Rokkansenteret
	Rusmisbrukernes interesseorganisasjon (RIO)

Rådet for psykisk helse
 Samfunnsviternes fagforening
 Senter for medisinsk etikk, SME
 SINTEF Helse
 SPEKTER
 Statstjenestemannsforbundet
 Stiftelsen Menneskerettighetshuset
 Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning
 Straffedes organisasjon i Norge (SON)
 Ungdom mot narkotika
 UNIO
 Universitets- og høyskoleutdannedes forbund
 Veiledningssenteret for pårørende til stoff-
 misbrukere og innsatte
 WayBack
 We shall overcome
 Yngre legers forening
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Riksadvokaten, Borgarting lagmannsrett og Norsk forening for kriminalreform (KROM) har uttalt seg om forslaget som følges opp i denne proposisjonen, jf. punkt 4 nedenfor.

2.3 Anmodningsvedtak fra Stortinget

Stortinget traff 3. april 2014 følgende anmodningsvedtak i sak om «Representantforslag om oppheving av foreldelsesfrist i straffesaker vedrørende incest-, voldtekts- og drapssaker», se Dokument 8:14 S (2013-2014) og Innst. 150 S (2013–2014):

«Vedtak 383

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endringer i lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov slik at straffansvar for fullbyrdede overtredelser av §§ 192 første ledd, 195, 196 og 233 ikke foreldes.

Vedtak 384

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endringer i lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov slik at fristen ved overtredelse av lov 15. desember 1995 nr. 74 om forbud mot kjønnslemlestelse §§ 1 eller 2 likevel skal regnes fra den dag fornærmede fyller 18 år.»

Stortinget ba regjeringen fremsette forslagene senest ved fremleggelsen av revidert nasjonalbudsjett for 2014, jf. vedtak 387.

Anmodningen om å fremme forslag til endringer som nevnt i vedtak 383 følges opp med denne proposisjonen. Når det gjelder anmodningen i vedtak 384, vil departementet bemerke at

utskutt foreldelse etter straffeloven § 68 første ledd annet punktum allerede omfatter lov 15. desember 1995 nr. 74 om forbud mot kjønnslemlestelse §§ 1 eller 2, slik at foreldelsesfristen regnes fra den dag fornærmede fyller 18 år.

Stortinget ba videre regjeringen om å fremme forslag til tilsvarende endringer i straffeloven 2005, se vedtak 385. Dette vil bli fulgt opp i proposisjon om ikrafttredelse av straffeloven 2005, der det er nødvendig å foreta justeringer på flere punkter for å fange opp utviklingen siden 2005 og 2009. Straffeloven 2005 er allerede i samsvar med vedtak 386.

3 Endringer i reglene om foreldelse

3.1 Gjeldende rett

3.1.1 Oversikt over reglene om foreldelse av straffansvar

Etter straffeloven 1902 § 67 første ledd er foreldelsesfristen for straffansvar avhengig av lengstestrafen i det enkelte straffebudet. Gjeldende rett har få unntak fra regelen om at straffansvar foreldes; de fleste av selv de mest alvorlige forbrytelsene foreldes etter 25 år. For drap etter straffeloven 1902 § 233 innebærer dette at straffansvaret foreldes etter 25 år; handlingen er da ikke lenger straffbar. Det samme gjelder for de alvorligste tilfellene av voldtekt etter § 192 første ledd jf. tredje ledd, som har en strafferamme på 21 års fengsel.

I saker om seksuell omgang med barn under 14 og 16 år og kjønnslemlestelse gjelder det særlige regler for beregning av utgangspunktet for foreldelsesfristen. Etter straffeloven 1902 § 68 første ledd første punktum løper fristen for foreldelse normalt fra den dagen det straffbare forholdet er opphørt. For de nevnte kategorier lovbrudd regnes imidlertid foreldelsesfristen først fra den dag fornærmede fyller 18 år, jf. § 68 første ledd annet punktum. Dette kalles utskutt foreldelsesfrist. For de mest alvorlige saker om seksuell omgang med barn under 14 år etter straffeloven 1902 § 195 første ledd jf. annet ledd innebærer dette at straffansvaret foreldes etter 25 år, dvs. når fornærmede fyller 43 år. I de øvrige sakene om seksuell omgang med barn under 14 år etter § 195 første ledd foreldes straffansvaret etter 10 år, dvs. når fornærmede er 28 år. Seksuell omgang med barn under 16 år etter straffeloven 1902 § 196 første ledd jf. annet ledd foreldes etter 15 år, dvs. når fornærmede fyller 33 år. Straffansvaret for annen seksuell omgang med barn under 16 år foreldes etter 10 år, dvs. når fornærmede fyller 28 år.

Utskutt foreldelsesfrist er videreført i straffeloven 2005 § 87 og omfatter seksuell omgang med barn, menneskehandel og kjønnslemlestelse.

3.1.2 Lovbrudd som er unntatt foreldelse

Etter straffeloven 1902 § 66 tredje ledd foreldes ikke terrorhandlinger som kan straffes etter § 147 a første jf. annet ledd. Tilsvarende følger av straffeloven 2005 § 91, der det fremgår at straffansvaret for terrorhandlinger som kan straffes med fengsel inntil 15 år eller mer ikke er gjenstand for foreldelse.

Folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser som kan straffes med fengsel i 15 år eller mer, foreldes heller ikke, jf. straffeloven 2005 § 91. Straffeloven 2005 kapittel 16 om folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser trådte i kraft 7. mars 2008, og alminnelig del i straffeloven 2005 trådte samtidig i kraft for disse forbrytelsene.

3.1.3 Foreldelse av idømt straff

Foreldelse av idømt straff følger i hovedsak samme regler som foreldelse av straffansvaret. Det følger av straffeloven 1902 § 71 at foreldelsesfristen for idømt straffansvar varierer fra 5 år til 30 år, avhengig av lengden på den idømte straffen. Der straffansvaret ikke er gjenstand for foreldelse, er det tatt inn tilsvarende regler om idømt straff, jf. straffeloven 1902 § 71 femte ledd og straffeloven 2005 § 96.

3.2 Internasjonale konvensjoner

3.2.1 Europarådets konvensjon om forebygging og motarbeiding av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner

Europarådets konvensjon om forebygging og motarbeiding av vald mot kvinner og vald i nære relasjoner artikkel 58 lyder slik:

«Parties shall take the necessary legislative and other measures to ensure that the statute of limitation for initiating any legal proceedings with regard to offences established in accordance with Articles 36, 37, 38 and 39 of this Convention, shall continue for a period of time that is sufficient and commensurate with the gravity of the offences in question, to allow the efficient initiation of proceedings after the victim has reached the age of majority.»

I uoffisiell norsk oversettelse lyder bestemmelsen slik:

«Partane skal ved lovgiving eller på annan måte treffe dei tiltaka som er nødvendige for å sikre at foreldingsfristen for å innleie rettsforfølging i samband med handlingane som er fastsette som straffbare etter artikkel 36, 37, 38 og 39 i denne konvensjonen, skal halde fram i eit tidsrom som er tilstrekkeleg til å kunne innleie rettsforfølging etter at offeret har er blitt myndig, og som står i forhold til kor alvorleg den aktuelle handlinga er.»

Bestemmelsen innebærer en forpliktelse til å uforme foreldelsesreglene for en del alvorlige overgrep slik at de sikrer at fornærmede har en effektiv mulighet til å forfølge saken etter at vedkommende har nådd myndighetsalder. Dette gjelder for voldtekt (artikkel 36), tvangsekteskap (artikkel 37), kjønnslemlestelse (artikkel 38) og tvangsabort og tvangssterilisering (artikkel 39). Bestemmelsen stiller ikke direkte krav om at slike forbrytelser skal være unntatt foreldelse eller et krav om utskutt beregning av utgangspunktet for foreldelsesfristen. Det avgjørende er at det skal være adgang til straffforfølging i et tidsrom tilstrekkelig til å kunne innlede rettsforfølging etter at offeret har nådd myndighetsalder. Dette kan for eksempel ivaretas ved at fristen for foreldelse er lang.

Norge har signert konvensjonen, men ennå ikke ratifisert den.

3.2.2 Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk

Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk artikkel 33 lyder slik:

«Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the statute of limitation for initiating proceedings with regard to the offences established in accordance with Articles 18, 19, paragraph 1 a and b, and 21, paragraph 1 a and b, shall continue for a period of time sufficient to allow the efficient starting of proceedings after the victim has reached the age of majority and which is commensurate with the gravity of the crime in question.»

I uoffisiell norsk oversettelse lyder bestemmelsen slik:

«Hver part skal ved lovgivning eller på annen måte treffe de tiltak som er nødvendige for å sikre at fristen for å innlede rettsforfølgning i forbindelse med handlinger fastsatt som straffbare etter artikkel 18, artikkel 19 nr. 1 bokstav a og b, og artikkel 21 nr. 1 bokstav a og b skal fortsette å løpe i et tidsrom tilstrekkelig til å kunne innlede rettsforfølgning etter at offeret har nådd myndighetsalder, og som står i forhold til den aktuelle forbrytelsens alvorlighetsgrad.»

De artiklene det vises til gjelder seksuelt misbruk av mindreårige og straffbare handlinger knyttet til organisering av barneprositusjon og fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller som seksualiserer barn.

I likhet med artikkel 58 i Europarådets konvensjon om forebygging og motarbeiding av vald mot kvinner og vald i nære relasjoner, stiller ikke denne bestemmelsen krav om utskutt beregning av foreldelsesfristen for de nevnte kategorier lovbrudd eller at de unntas foreldelse. Det vises i den sammenheng til at forholdet til konvensjonsforpliktelsen ble vurdert i forslaget til seksuallovbruddkapitlet i straffeloven 2005 i Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 7.21 side 266–267:

«Artikkel 33 i europarådskonvensjonen stiller ikke direkte krav om utskutt beregning av utgangspunktet for foreldelsesfristen. Det avgjørende er at det skal være adgang til strafforfølgning i et tidsrom tilstrekkelig til å kunne innlede rettsforfølgning etter at offeret har nådd myndighetsalder. Dette kan for eksempel ivaretas ved at fristen for foreldelse er lang.»

Norge har signert konvensjonen, men ikke ratifisert den.

3.3 Nordisk rett

3.3.1 Regler om ikke-foreldelse

Etter den *danske* straffeloven § 93 foreldes straffansvar etter foreldelsesfrister fra 2 til 15 år. Fristens lengde avhenger av strafferammen for det aktuelle lovbruddet. For enkelte forbrytelser er det fastsatt særskilte regler om en lengre foreldelsesfrist. Lovbrudd som kan straffes med livstidsstraff, foreldes ikke. Dette gjelder blant annet drap og terrorhandlinger.

Etter 8 kap i den *finske* strafflagen foreldes retten til å påtale forbrytelser etter frister på mellom 2 og 20 år, avhengig av strafferammen for det aktuelle lovbruddet. Handlinger som kan straffes med fengsel på livstid, foreldes ikke. Dette gjelder blant annet krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten, landsforræderi og drap.

Den *svenske* brottsbalken 35 kap. gir anvisning på at straffansvar foreldes etter nærmere bestemte frister, som avhenger av strafferammen for forbrytelsen. Foreldelsesfristene varierer fra 2 til 25 år. Brottsbalken inneholder også en bestemmelse som går ut på at noen typer forbrytelser ikke foreldes. Dette gjelder drap, folkerettsbrudd, folkemord, terrorhandlinger og forsøk på de nevnte forbrytelser. Dersom handlingen er begått før gjerningspersonen har fylt 21 år, foreldes straffansvaret likevel etter de alminnelige reglene. Ordningen med at straffansvaret for visse forbrytelser ikke foreldes ble innført i 2010.

3.3.2 Regler om utskutt foreldelsesfrist

Etter den *danske* straffeloven § 94 begynner foreldelsesfristen som hovedregel å løpe den dagen den straffbare virksomhet eller unnlattelse er opphørt. Etter straffeloven § 94, stk. 4 regnes imidlertid foreldelsesfristen for en rekke sedelighetsforbrytelser tidligst fra den dag fornærmede fyller 18 år. Dette dreier seg om tilfeller av incest, voldtekt, det å tiltvinge seg samleie, samleie ved utnyttelse av sinnssykdom eller utviklingshemming, samleie med en person som er ute av stand til å motsette seg handlingen, institusjonsansattes samleie med en person på institusjonen, samleie ved grovt misbruk av tjenstlig eller økonomisk avhengighet, samleie med en person under 15 år, samleie med adoptivbarn, pleiebarn mv. under 18 år, samleie mot betaling med en person under 18 år, mellommannsvirksomhet eller utnyttelse ved prositusjon, medvirkning til eller utnyttelse av at en person under 18 år deltar i en forestilling med utuktig oppreden og saker om menneskehandel med en person under 18 år.

I henhold til forarbeidene er reglene utformet med henblikk på tilfeller der det misbrukte barnet kan være knyttet til gjerningspersonen på en slik måte at barnet føler seg presset til å hemmeligholde forbrytelsen. Det er pekt på at dette først og fremst gjelder incestsaker og saker der barnet er den skyldiges adoptivbarn, stebarn eller pleiebarn eller er betrodd vedkommende til undervisning eller oppdragelse. Bestemmelsen er imidlertid ikke begrenset til disse tilfellene, men omfatter også tilfeller av seksuelt misbruk av barn hvor det

ikke foreligger et slikt forhold mellom gjerningsmannen og barnet.

I *Finland* foreldes saker om seksuell utnytting av barn og grov seksuell utnytting av barn tidligst når fornærmede fyller 28 år. Det samme gjelder voldtekt, grov voldtekt, det å tvinge noen til samleie, det å tvinge noen til seksuell handling, seksuell utnytting, mellommannsvirksomhet knyttet til prostitusjon, menneskehandel og grov menneskehandel som retter seg mot en person som ikke har fylt 18 år. Handlinger som går ut på å lokke barn med seksuelle formål, foreldes når den som ble utsatt for handlingen er 23 år.

Utgangspunktet etter *svensk rett* er at foreldelsesfristen skal beregnes fra den dag forbrytelsen ble begått. I brottsbalken 35 kap. 4 § gis det imidlertid regler om at foreldelsesfristen først begynner å løpe etter at fornærmede har fylt 18 år i visse sakstyper. Dette gjelder i saker om seksuelle overgrep mot personer under 18 år, saker om barnepornografi og i saker om kjønnslemlestelse av barn under 18 år.

Reglene om utskutt foreldelse er etter svensk rett gitt anvendelse også på handlinger begått før reglens ikrafttredelse, så lenge straffansvaret ikke allerede var foreldet etter eldre bestemmelser.

3.4 Foreldelse av straffansvar for drap, voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 og 16 år

3.4.1 Forslagene i høringsnotatet

I høringsnotatet fremholdt departementet at straffansvar som hovedregel bør foreldes. Departementet mente likevel at det kunne være grunn til å vurdere om drap bør være unntatt fra foreldelse. Det ble særlig vist til at straffansvar for drap ikke foreldes i andre nordiske land og at tapet av et menneskeliv er det høyeste individuelle rettsgodet vår rettsorden beskytter. Departementet ba på bakgrunn av dette om høringsinstansenes syn på hvorvidt straffansvaret for drap bør foreldes.

Departementet ba videre om høringsinstansenes syn på hvorvidt den utskutte foreldelsesfristen gir barn som blir utsatt for seksuelle overgrep tilstrekkelig mulighet til å forfølge sin sak rettslig etter at de har fylt 18 år, eller om det er behov for en regel om ikke-foreldelse for seksuelle overgrep mot barn. Departementet foreslo at en eventuell bestemmelse om ikke-foreldelse av straffansvaret for seksuelle overgrep mot barn knyttes til overtredelse av straffeloven 1902 §§ 195 og 196 og straffeloven 2005 §§ 299, 301, 302 og 303. Dette vil

ramme de mest alvorlige seksuelle overgrepene mot barn under 16 år.

Videre ble det foreslått at unntaket fra foreldelse kun skal gjelde for fullbyrdede drap og seksuelle overgrep, ikke forsøk. Departementet mente imidlertid at medvirkning til slike lovbrudd ikke bør foreldes.

Departementet ba også om høringsinstansenes syn på om det bør gjelde egne regler for unge lovbrøyttere dersom drap og seksuelle overgrep mot barn blir unntatt fra foreldelse.

Endelig foreslo departementet at en eventuell regel om ikke-foreldelse av straffansvaret for drap og seksuelle overgrep mot barn, gis virkning for alle forhold som ikke er foreldet på det tidspunkt lovendringen trer i kraft.

3.4.2 Høringsinstansenes syn

En rekke høringsinstanser har uttalt seg om spørsmålet om fjerning av foreldelsesfristen for enkelte sakstyper. Et stort flertall av høringsinstansene støtter forslaget om å unnta drap fra foreldelse. Av totalt 27 høringsinstanser som uttaler seg om spørsmålet, er det kun *Advokatforeningen*, *Rettspolitisk forening*, *Juss-Buss* og *Tankesmien Liberi* som mener at straffansvaret for drap bør være gjenstand for foreldelse.

Riksadvokaten peker på at livet utvilsomt er det høyeste rettsgodet vår rettsorden beskytter, og at overtredelser av straffeloven 1902 § 233 derfor bør stå i en særstilling blant de ordinære lovbruddene.

Det nasjonale statsadvokatembetet peker på at man i drapssaker vanligvis har en avdød, et funnsted og som regel også et åsted for drapet, og at man dermed har opplysninger om dødsårsak og har sikret tekniske spor, slik at man kan etterforske også mange år etter at forbrytelsen ble begått.

Stine Sofies Stiftelse støtter en fjerning av foreldelsesfristen for drap:

«Departementet understreker at noen pårørende vil kunne oppleve at gjerningspersonen blir frikjent grunnet bevisets stilling. Stiftelsen antar at påtalemyndigheten vil utvise forsiktighet med å tiltale en person dersom bevisene er for svake, eller neppe vil holde i en rettssak. I tilfeller hvor gjerningspersonen tilstår, ser Stiftelsen i alle fall ingen grunn til at personen ikke skal straffes for drapet. De pårørende Stiftelsen har vært i kontakt med angående saken, mener det er bedre at saken blir henlagt på bevisets stilling enn om saken blir henlagt som foreldet. I tilfeller hvor saken er foreldet, vil det også være

begrenset etterforskning rundt saken. Dette medfører at de etterlatte ikke vil få svar som de kan få dersom saken blir etterforsket, men så henlagt på bevisets stilling.»

Advokatforeningen anbefaler derimot at drap ikke unntas fra foreldelse og peker på faren for uriktige domfellelser som det mest tungtveiende argumentet bak anbefalingen. Advokatforeningen viser til at det kan tenkes tilfeller hvor en gjerningsmann tilstår et drap etter lang tid, og det ikke er tvil om at tilståelsen er korrekt. Foreningen mener imidlertid at gjerningsmannens tilståelse uansett foreldelse vil kunne ha en betydning for etterlatte, og peker på at bortfall av straffansvar kan øke muligheten for en slik tilståelse, og dermed oppklaring av saken for de etterlatte.

Høringsinstansene er delt i synet på om foreldelsesfristen for seksuelle overgrep mot barn bør fjernes. Det er noen flere høringsinstanser som ønsker å beholde foreldelsesfristen enn som ønsker å avskaffe den.

Riksadvokaten har vanskelig for å se begrunnelsen for at man i høringsnotatet har stilt seksuelle overgrep mot barn side om side med drap. Riksadvokaten mener hensynene som begrunner foreldelsesinstituttet sterkt taler for at seksuelle overgrep mot barn bør reguleres av de alminnelige foreldelsesreglene. Riksadvokaten fremhever særlig at den typiske bevissituasjonen i slike sedelighetssaker vil vanskeliggjøre strafforfølgning etter lang tid, og dessuten representere et rettssikkerhetsproblem for påståtte gjerningspersoner.

Det nasjonale statsadvokatembetet peker på at det allerede er slik at foreldelsesfristen for seksuelle overgrep mot barn under 14 og 16 år og for kjønnslemlestelse, først begynner å løpe fra barnet fyller 18 år. Slik embetet ser det, gir dette tilstrekkelig tid for den fornærmede til å områ seg og til å fortelle om saken.

Senter for tverrfaglig kjønnsforskning tror at rettsvernet for overgrepsofre styrkes mer effektivt gjennom grundigere etterforskning av anmeldelser og bedre kvalitetssikring gjennom rettsprosessene, fremfor å spre ressursene enda tynnere utover og bakover i tid. Senteret frykter en rettstilstand der en fjerning av foreldelse åpner opp for mange sene anmeldelser som er kompliserte å etterforske, og som i et allerede presset system fører til en nedprioritering av nye saker.

Advokatfirmaet Salomon Johansen AS støtter derimot en fjerning av foreldelsesfristen og peker på at påstander om at tiden leger alle sår og at ting faller til ro, i liten grad gjelder drap og

seksuelle overgrep mot barn. Det er firmaets klare inntrykk, etter å ha bistått et stort antall fornærmede, at svært mange har sterke følelser og skader knyttet til overgrepet også lang tid etter hendelsene.

Oslo politidistrikt peker på at man har etterforsket flere saker mot gjerningspersoner som har begått overgrep mot barn over en lang periode. I noen av sakene er forholdet ikke anmeldt av den fornærmede, men blir først avdekket etter grundig etterforskning i de miljøer gjerningspersonen har vært en del av. I andre saker har fornærmede i ettertid valgt å anmelde forholdet. På bakgrunn av dette bør det etter politidistriktets syn vurderes om alle lovbestemmelser som gjelder seksuelle overgrep bør unntas fra foreldelse, subsidiært at de bør omfattes av den utskutte foreldelsesfristen i straffeloven 1902 § 68.

JURK peker på at deres saksbehandling gir grunn til å konkludere med at det tar lang tid for barn utsatt for seksuelle overgrep å bearbeide traumene de blir påført. De psykiske skadene man er blitt påført som en følge av de seksuelle overgrepene, vil nettopp være årsaken til at man ikke er i stand til å ivareta sin rettsstilling ved for eksempel å anmelde forholdet. Dette taler etter JURKs vurdering for at disse sakene bør være unntatt strafferettslige foreldelsesregler.

Når det gjelder spørsmålet om det bør være egne regler for unge lovbrøyttere, er synet blant høringsinstansene delt. *Barneombudet* peker på at et av hensynene bak foreldelsesreglene er at det blir stadig mindre rimelig å straffeforfølge en person for noe vedkommende har gjort for svært mange år siden. Barneombudet viser til at dette i enda større grad gjelder der handlingen ble utført mens vedkommende var barn, og at det derfor bør gjelde egne regler for unge lovbrøyttere dersom det innføres ytterligere unntak fra foreldelsesreglene. *KRIPOS* peker derimot på at de hensyn som taler for å fjerne foreldelsesfristen, gjelder uavhengig av gjerningspersonens alder. Høringsinstansen mener at eventuelle formildende omstendigheter grunnet gjerningspersonens lave alder, i stedet må komme til uttrykk ved straffutmålingen.

Samtlige høringsinstanser som uttaler seg om hvorvidt eventuelle regler om ikke-foreldelse også bør gjelde for medvirkningshandlinger, mener at slike handlinger bør omfattes. *Oslo statsadvokatembetet* viser til at medvirkning til drap kan omfatte mange forskjellige situasjoner, og at medvirkerens rolle og straffeskyld ikke nødvendigvis behøver være mindre enn utøverens, slik at de samme hensyn som taler mot foreldelse også gjør seg gjeldende her.

Når det gjelder spørsmålet om forsøk, er synet blant høringsuttalelsene som har uttalt seg om dette delt. *Advokatfirmaet Salomon Johansen* mener at det at et straffbart forhold ved tilfældighet stanser opp, for eksempel ved at noen kommer til åstedet, ikke bør føre til et annet resultat. *Oslo statsadvokatembeter* peker derimot på at et drapsforsøk ikke har materialisert seg i et drap, slik at foreldelse bør inntre etter de ordinære regler for forsøkshandlinger.

Når det gjelder spørsmålet om forskuttering av reglene i straffeloven 2005 om ikke-foreldelse for krigsforbrytelse, peker *Generaladvokaten* på at det gir best sammenheng om slike handlinger som ikke allerede er foreldet når en eventuell lovendring trer i kraft, ikke foreldes.

3.4.3 Departementets vurdering

3.4.3.1 Utgangspunktet om at straffansvaret for alle forbrytelser foreldes

Norsk straffelovgivning har tradisjonelt hatt som utgangspunkt at selv den mest alvorlige forbrytelse bør foreldes. De hensyn som ligger til grunn for dette utgangspunktet er blant annet fremholdt i forarbeidene til straffeloven 2005, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 28.1 på side 380:

«Felles for de to hovedgruppene av foreldelsesregler gjelder at behovet for å straffe avtar etter hvert. Både styrken av de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn avtar med tiden. Som Andenæs uttrykker det (jf. Johs. Andenæs: *Alminnelig strafferett* (4. utgave, 1997) side 486):

«Har den skyldige oppført seg bra i en årrekke, virker det mot sin hensikt å straffe ham nå; har han gjort seg skyldig i nye lovovertridelser, kan han straffes for disse. (..) Tiden leger alle sår. Både den krenkede og allmenheten faller etter hvert til ro, iallfall hvis det ikke gjelder særlig grove forbrytelser.»

Også hensynet til lovbryteren tilsier at adgangen til å stille vedkommende til ansvar på et tidspunkt bør falle bort. Både overfor ham og hans familie fremstår det som mindre rimelig å straffe lenge etter at handlingen ble foretatt.

For reglene om foreldelse av straffansvar er det også et sentralt hensyn at verdien av vitneprov og andre bevis svekkes med tiden. Med dette øker faren for at en rettsavgjørelse kan bli feil. I straffesaker veier dette hensynet tungt. Og er man oppmerksom på usikkerheten ved bevisene, vil det ofte lede til en slik tvil at straf-

forfølgningen ender med frifinnelse. For straf- forfølgningens preventive virkninger blir det langt på vei det samme enten eldre forhold henlegges på grunn av foreldelse eller ender med frifinnelse.»

Fra utgangspunktet om at alle straffbare handlinger foreldes, er det som nevnt gjort unntak for de mest alvorlige terrorhandlingene, krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord. Begrunnelsen er i hovedsak hensynet til at norsk rett bør være i overensstemmelse med vedtektene for Den internasjonale straffedomstolen, samt synspunktet om at det i slike saker ofte vil være svært vanskelig å etterforske og straffe- forfølge forbrytelser før det er gått lang tid. Om bakgrunnen for unntaket vises det til Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 28.2.5 side 385–388 og Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 5.5.5.1 side 64–66 og punkt 8.5.5 side 173–174.

3.4.3.2 Ikke-foreldelse av drap

Forslaget om å fjerne foreldelsesfristen for drap har fått bred støtte i høringen, og departementet går inn for at drap etter straffeloven 1902 § 233 unntas foreldelse. De hensyn som begrunner foreldelse, bør her vike. Især tilsier grovheten av lovbruddet at forsettlig eller overlatt drap ikke bør foreldes. Som Riksadvokaten påpeker, er livet utvilsomt det høyeste rettsgodet vår rettsorden beskytter, noe som tilsier at overtredelser av § 233 bør stå i en særstilling.

Mange av høringsinstansene har pekt på at hensynet til fornærmede og etterlatte taler for å unnta drap fra foreldelse. De etterlattes behov for å få oppklart saken vil stå sterkt i drapssaker. Blant annet vil visshet om hvem som er ansvarlig for lovbruddet og omstendighetene rundt lovbruddet være viktig for å kunne forsone seg med tapet av ens nærmeste og for å kunne lukke et vanskelig kapittel i livet. Mot dette kan det, som Advokatforeningen er inne på, innvendes at foreldelse nettopp kan gi gjerningspersonen et incentiv til å erkjenne handlingen lenge etterpå, og at det å unnta drap fra foreldelse snarere kan forhindre oppklaring av gamle drapssaker. Selv om dette er en rimelig innvending, mener departementet at hensynet til de etterlatte best ivaretas ved at det gjøres unntak fra reglene om foreldelse. Foreldelsesreglene innebærer blant annet at man ikke kan få domfelt en gjerningsperson dersom det dukker opp nye bevis uten at vedkommende tilstår, noe som kan virke støtende på etterlatte og allmenheten.

Videre gjør bevissituasjonen i drapssaker det mulig å etterforske drap lenge etter at handlingen er begått, noe flere av høringsinstanser har påpekt. I drapssaker har man ofte sikret opplysninger om dødsårsak, samt tekniske og biologiske bevis fra funnsted og ofte også åsted. Det er derfor nærliggende å se for seg tilfeller der det er sikret biologiske spor fra gjerningspersonen, men der det tar lang tid før man kan benytte de biologiske sporene til å identifisere vedkommende.

Et særlig spørsmål er hvorvidt unntaket fra straffansvar kun skal knyttes til overtredelser av straffeloven 1902 § 233 om forsettlig eller overlagt drap, eller om unntaket også skal gjelde legemsbeskadigelse med døden til følge etter §§ 229 og 231. Etter departementets syn bør unntaket fra foreldelse kun knyttes til overtredelser av § 233. Dette er begrunnet i at gjerningspersonens forsett etter §§ 229 og 231 ikke må dekke dødsfølgen, slik at handlingens grovhet ikke i samme grad tilsier at det gjøres unntak fra foreldelse.

3.4.3.3 *Ikke-foreldelse av seksuelle overgrep mot barn under 14 og 16 år*

Høringsinstansene er delt i synet på om seksuelle overgrep mot barn under 14 og 16 år bør unntas foreldelse. Flere av høringsinstansene som er negative til et slikt unntak, har påpekt at det kan være problematisk å skille seksuelle overgrep mot barn fra andre lovbrudd med høy strafferamme. Videre fremholdes at reglene om utskutt foreldelsesfrist i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til fornærmede. Det blir også trukket frem at den typiske bevissituasjonen i slike saker taler mot en fjerning av foreldelsesfristen. I drapssaker er det nærliggende å se for seg tilfeller der det er sikret biologiske spor fra gjerningspersonen, men at det tar lang tid før man kan benytte de biologiske sporene til å identifisere en gjerningsperson. Når det gjelder seksuelle overgrep mot barn, fremstår det som mer typisk at det i forbindelse med selve lovbruddet ikke sikres tekniske bevis, fordi lovbruddet ikke blir anmeldt. Når den straffbare handlingen anmeldes lang tid etterpå, vil det i slike tilfeller være fornærmedes forklaring som er det sentrale bevis i saken. Det fremstår på denne bakgrunn som mer egnet å etterforske drapssaker lenge etter at gjerningen er begått, enn å etterforske saker om seksuelle overgrep mot barn svært lenge etter at den straffbare handlingen er begått.

Selv om disse innvendingene er rimelige, mener departementet at de hensyn som tilsier at

slike straffbare forhold ikke bør foreldes, veier tyngre. Departementet går derfor inn for å fjerne foreldelsesfristen også i saker om seksuell omgang med barn under 14 og 16 år etter straffeloven 1902 §§ 195 og 196. Særlig alvorligheten av seksuelle overgrep mot barn taler for at slike overgrep unntas foreldelse. Nest etter forsettlig eller overlagt drap, står de alvorligste tilfellene av seksuelle overgrep mot barn i en særstilling. Hensynet til fornærmede veier derfor tungt. Videre har departementet lagt vekt på at det ofte tar lang tid før den fornærmede er i posisjon til å anmelde forholdet grunnet alder og tilknytning til gjerningspersonen, og at de frister som nå gjelder ikke alltid gir fornærmede tilstrekkelig tid til å anmelde forholdet.

Som en konsekvens av forslaget om å unnta seksuell omgang med barn under 14 og 16 år fra foreldelse, foreslår departementet å ta ut henvisningen til straffeloven 1902 §§ 195 og 196 i bestemmelsen om utskutt foreldelse i § 68 første ledd annet punktum. Departementet anser en regel om utskutt foreldelse som overflødig ved siden av en regel om ikke-foreldelse.

3.4.3.4 *Ikke-foreldelse av voldtekt*

Stortingets anmodning til Regjeringen om å unnta enkelte lovbrudd fra foreldelse nevner også voldtekt etter straffeloven 1902 § 192 første ledd. Departementet forstår dette slik at forsettlig, men ikke grovt uaktsom voldtekt, jf. § 192 tredje ledd, skal unntas foreldelse. Hvorvidt saker om forsettlig voldtekt etter § 192 første ledd bør unntas foreldelse, ble ikke drøftet særskilt i høringsnotatet. Departementet mener likevel at høringen har gitt et godt nok grunnlag til å vurdere dette.

Flere av de hensyn som begrunner et unntak fra foreldelse for drap og seksuell omgang med barn, tilsier at også voldtekt bør unntas foreldelse. Voldtekt, især de groveste tilfellene, er nest etter drap et av de mest alvorlige overgrep en person kan bli utsatt for. I mange tilfeller innebærer en voldtekt en reell trussel mot fornærmedes liv. Dette reflekteres også ved at strafferammen for voldtekt begått under særlig skjerpene omstendigheter, i likhet med for drap, er 21 års fengsel, jf. straffeloven 1902 § 192 tredje ledd.

På samme måte som ved drap, vil det i tilfeller der gjerningsmannen er kjent eller tilstår kunne virke direkte støtende om gjerningspersonen kan gå straffri, utelukkende fordi det er gått lang tid siden voldtekten ble begått.

Ved noen voldtektstilfeller vil bevissituasjonen være slik at det er mulig å etterforske også lenge

etter handlingen ble begått. I de groveste voldtektssakene kan det være sikret biologiske spor fra gjerningspersonen, men det kan ta lang tid før man kan knytte de biologiske sporene til gjerningspersonen.

Departementet går på denne bakgrunn inn for at også saker om forsettlig voldtekt etter straffeloven 1902 § 192 første ledd unntas foreldelse.

3.4.3.5 Særlig om forsøk og medvirkning

Departementet har merket seg at det gjennomgående synet blant høringsinstansene som har uttalt seg, er at medvirkningshandlinger bør følge samme regler som hovedhandlingen, men at høringsinstansene er delt i synet på om forsøk bør unntas foreldelse når hovedhandlingen er unntatt. Stortingets anmodning omfatter kun fullbyrdede forbrytelser.

I andre tilfeller der straffansvaret etter norsk rett ikke er gjenstand for foreldelse, er det ikke gitt særlige regler om forsøk eller medvirkning. Gjeldende regler om ikke-foreldelse er knyttet til overtredelse av bestemte straffebud. Der disse straffebudene også rammer medvirkning, vil slike handlinger dermed omfattes av reglene om ikke-foreldelse. Når det gjelder forsøk, er dette ikke særskilt kommentert i forarbeidene til straffeloven 2005. Unntaket fra foreldelse for terrorhandlinger, folkemord, krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten i straffeloven 2005 er knyttet til overtredelser av de relevante bestemmelser som kan straffes med fengsel i 15 år eller mer, jf. straffeloven 2005 § 91. Da spørsmålet om forsøk ikke er kommentert nærmere, forstår departementet det slik at forsøk på slike forbrytelser ikke er gjenstand for foreldelse, så lenge forsøket kan medføre fengsel i 15 år eller mer. Det samme gjelder forsøk på terrorhandlinger som er unntatt fra foreldelse etter straffeloven 1902.

Da forsøk generelt skal straffes mildere enn en fullbyrdet forbrytelse, taler dette for at forsøk ikke bør følge de samme reglene som hovedhandlingen. Forsøkshandlingen har ikke hatt den konsekvens at noen faktisk er blitt drept, voldtatt eller seksuelt misbrukt, og står dermed i en annen stilling enn en fullbyrdet handling. Heller ikke hensynet til fornærmede veier like tungt der handlingen ikke er fullbyrdet. Departementet går på den bakgrunn inn for at kun fullbyrdet drap, voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 og 16 år skal unntas foreldelse, slik at forsøk fortsatt skal kunne foreldes.

Departementet går imidlertid inn for at medvirkning skal følge de samme reglene som hoved-

handlingen. Det er i norsk strafferett ikke hensiktsmessig å skille mellom hovedhandling og medvirkningshandling ved utforming av foreldelsesreglene. Selv om mer perifere medvirkere generelt vil være mindre å bebreide enn hovedmannen, vil en slik løsning kunne gi uheldige utslag i tilfeller der flere er sammen om en forbrytelse og hvor den samme grad av bebreidelse kan rettes mot alle. I noen tilfeller vil det endog være slik at den som planlegger og regisserer for eksempel et drap, kan være vel så mye å bebreide som den som utfører drapet.

For terrorhandlinger, krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord gjelder det et særlig kvalifikasjonskrav, slik at bare de alvorligste forbrytelser av den aktuelle art er unntatt foreldelse. Etter straffeloven 1902 er kun terrorhandlinger etter § 147 a første ledd, jf. annet ledd unntatt foreldelse. I straffeloven 2005 § 91 er strafferammen benyttet som et kvalifikasjonskrav. Det følger av denne bestemmelsen at straffansvaret for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og terrorhandlinger ikke foreldes dersom handlingene kan straffes med fengsel i 15 år eller mer. Et liknende kvalifikasjonskrav vil være mulig å innføre også for de forbrytelser som her foreslås unntatt foreldelse, slik at bare de alvorligste handlingene innenfor disse kategorier lovbrudd omfattes av unntaket. Departementet forstår imidlertid Stortingets anmodningsvedtak og Justiskomiteens merknader i saken slik at det ikke er grunnlag for å foreslå at unntaket fra foreldelse begrenses til de alvorligste forbrytelsene av den aktuelle art, slik tilfellet er for terrorhandlinger, folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser.

3.4.3.6 Foreldelse av idømt straffansvar

Også idømt straffansvar for folkemord, krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og terrorhandlinger er unntatt fra foreldelse etter straffeloven 2005. I Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) gis det følgende begrunnelse for å unnta idømt straffansvar fra foreldelse, se punkt 28.3.4.4:

«Departementet legger vekt på at forbrytelsene det er snakk om, ofte vil ha et politisk preg. Det vil av den grunn trolig være større fare enn ellers for at lovbrøyteren slipper unna forfølgningen eller fullbyrdingen slik at den alminnelige foreldelsesfristen utløper. Dette kan skje fordi lovbrøyteren for eksempel har tatt opphold i et sympatiserende land. Når det i til-

legg er snakk om svært alvorlige forbrytelser, er behovet tilsvarende stort for å kunne fullbyrde straffen dersom vedkommende på et senere tidspunkt likevel skulle bli utlevert.»

Spørsmålet om hvorvidt idømt straffansvar for drap, voldtekt og seksuelle overgrep mot barn under 14 og 16 år bør unntas foreldelse, har ikke vært berørt i høringsnotatet. Departementet vil derfor vurdere å komme tilbake til dette spørsmålet på et passende tidspunkt.

3.5 Utvidelse av regelen om utskutt foreldelsesfrist til nye lovbrudd

3.5.1 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet ble det foreslått at også saker om brudd på avvergingsplikten knyttet til straffeloven 1902 §§ 195 og 219 skal omfattes av reglene om utskutt foreldelsesfrist. Det samme ble foreslått for saker om vold i nære relasjoner og tvangsekteskap. Videre ble det foreslått å forskuttere regelen i straffeloven 2005 § 87 første ledd om at også saker om menneskehandel omfattes av reglene om utskutt foreldelse. Det ble drøftet hvorvidt det bør gjelde en utskutt foreldelsesfrist også for saker om tvangsabort og tvangssterilisering, men departementet foreslo ikke det.

3.5.2 Høringsinstansenes syn

De høringsinstansene som uttaler seg om forslagene om utvidelse av reglene om utskutt foreldelse, er i hovedsak positive til de foreslåtte endringene. *LDO, LO, Nordland statsadvokatembeter, Politihøgskolen i Oslo, Redd Barna, Sunnmøre politidistrikt og Trøndelag statsadvokatembeter* støtter forslagene i høringsnotatet knyttet til endring i reglene om utskutt foreldelse. *Vestfold politidistrikt* og *Vestoppland politidistrikt* er positive til forslaget om innføring av utskutt foreldelsesfrist i saker om vold i nære relasjoner og i saker om tvangsekteskap.

Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess er enig i at ordningen med utskutt foreldelse for å ivareta barns rettssikkerhet bør videreføres og utvides slik som foreslått av departementet.

Barneombudet viser til at det sannsynligvis ofte vil være i sammenheng med at en sak kommer opp, at det blir oppdaget at noen ikke har oppfylt avvergingsplikten, og at det derfor er fornuftig med utskutt foreldelsesfrist også i slike saker. Barneombudet støtter på den bakgrunn forsla-

gene om utskutt foreldelsesfrist i saker om brudd på avvergingsplikten, vold i nære relasjoner, menneskehandel og tvangsekteskap.

Tilsvarende mener *Stine Sofies Stiftelse* at samme hensyn gjør seg gjeldende for saker om vold i nære relasjoner som for seksuelle overgrep, og at det derfor bør gjelde en utskutt foreldelsesfrist også i disse sakene.

Krisesentersekretariatet mener at utskutt foreldelsesfrist på de områdene som drøftes i høringsnotatet, vil være viktig for å øke rettssikkerheten til voldsutsatte barn.

Kripos støtter departementets forslag om å utvide ordningen med utskutt foreldelsesfrist slik at dette gjelder for flere straffebestemmelser enn i dag. I tillegg til de foreslåtte endringene foreslår Kripos at det også bør gjelde utskutt foreldelsesfrist for overtredelser av straffeloven 1902 § 200 annet og tredje ledd om seksuell handling med barn under 16 år.

Noen av høringsinstansene er likevel kritiske til enkelte av de foreslåtte endringene. Dette gjelder især forslaget om å innføre utskutt foreldelsesfrist ved brudd på avvergingsplikten. *Riksadvokaten* er særlig kritisk til forslaget om å utskyte foreldelsen av misligholdt avvergingsplikt for nærmere bestemte forbrytelser og kan heller ikke se at det er godtgjort noe behov for å utvide katalogen over straffebud med utskutt foreldelsesfrist. Riksadvokaten er for øvrig enig med departementet i at de forpliktelser som følger av Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, tilsier en utskutt frist for menneskehandel der fornærmede er mindreårig.

Også *Kristiansand tingrett* er skeptisk til at reglene om utskutt foreldelse skal gjelde for avvergingsplikten etter straffeloven 1902 § 139. Tingretten peker på at dette er vanskelig å forene med foreldelsesprinsippene som er lagt til grunn for øvrig, herunder sammenhengen mellom foreldelsesfristens lengde og forholdets alvor uttrykt gjennom strafferammen, ettersom strafferammen for brudd på avvergingsplikten kun er ett år.

Advokatforeningen mener at det ikke er nødvendig med en utvidelse av reglene om utskutt foreldelsesfrist. Høringsinstansen viser til at med de strafferammer som gjelder for disse forgåelsene, vil neppe foreldelse stå i veien for strafforfølgelse mot gjerningsmannen.

Vestoppland politidistrikt kan ikke se at det er behov for utvidet eller utskutt foreldelsesfrist i saker vedrørende tvangsabort og tvangssterilisering.

3.5.3 Departementets vurdering

3.5.3.1 Menneskehandel

Etter straffeloven 2005 § 87 første ledd annet punktum gjelder utskutt foreldelsesfrist i saker om menneskehandel. Departementet foreslår at det innføres utskutt foreldelsesfrist i saker om menneskehandel også i straffeloven 1902.

Endringen bidrar til å oppfylle Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk artikkel 33, se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 7.21 side 266–267.

3.5.3.2 Vold i nære relasjoner

De hensyn som ligger til grunn for reglene om utskutt foreldelsesfrist, gjør seg gjeldende også i saker om vold i nære relasjoner. Dersom et barn blir utsatt for vold fra sine omsorgspersoner eller er vitne til at omsorgspersoner utøver vold mot hverandre, kan det være slik at fornærmede først i godt voksen alder er i stand til eller ønsker å anmelde overgrepet. Siden volden er utført av personer barnet står i et nært forhold til, kan det også være vanskelig å anmelde de ansvarlige før barnet har nådd myndighetsalder og har flyttet hjemfra.

Strafferammen etter straffeloven 1902 § 219 første ledd er fengsel inntil 4 år og etter annet ledd fengsel inntil 6 år. Etter straffeloven 1902 § 67 jf. § 68 første ledd første punktum vil foreldelsesfristene være henholdsvis 5 og 10 år. Gjeldende regler gir dermed fornærmede en relativt lang tidsperiode til å anmelde forholdet. Departementet mener likevel at det i noen tilfeller kan være behov for en utskutt frist for foreldelse, spesielt der den straffbare handlingen skjer når fornærmede er svært ung. Tilbakemeldingene i høringsinstansene peker på nettopp dette, selv om enkelte høringsinstanser mener dagens frist er tilstrekkelig.

Departementet foreslår på denne bakgrunn endringer i straffeloven 1902 § 68 første ledd annet punktum, slik at den utskutte foreldelsesfristen vil gjelde også for handlinger som omfattes av straffeloven 1902 § 219.

3.5.3.3 Tvangsekteskap

Tvangsekteskap er straffbart etter straffeloven 1902 § 222 annet ledd. Strafferammen er fengsel inntil 6 år, noe som gir en foreldelsesfrist på 10 år jf. § 68. Departementet mener en frist på 10 år gir fornærmede noe tid til å anmelde forholdet, selv i

tilfeller der det kan ta tid før fornærmede kan eller ønsker å forfølge saken strafferettslig. Et forhold som skiller sakene om tvangsekteskap fra saker om seksuelle overgrep mot barn og kjønnslemlestelse, er at fornærmede normalt vil være i tenårene når overgrepet skjer. Dermed vil foreldelsesfristen i alle tilfelle strekke seg til etter at vedkommende har fylt 18 år.

Likevel gjør flere av de samme hensynene som begrunner utskutt foreldelsesfrist i andre saker seg gjeldende også i saker om tvangsekteskap. Fornærmede blir gjerne utsatt for et overgrep i ung alder, og fornærmede vil i mange tilfeller stå i et avhengighetsforhold til dem som utfører overgrepet, i alle fall frem til myndighetsalder. Tilbakemeldingene i høringen tyder også på at det er behov for en slik regel.

Departementet foreslår på denne bakgrunn endringer i straffeloven 1902 § 68 første ledd annet punktum, slik at straffansvaret for tvangsekteskap er gjenstand for utskutt foreldelse.

3.5.3.4 Brudd på avvergingsplikt

Straffeloven 1902 § 139 første ledd første punktum om avvergingsplikt lyder slik:

«Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått.»

Det er i bestemmelsens første ledd annet punktum regnet opp en rekke lovbrudd som er omfattet av avvergingsplikten, herunder seksuelle overgrep mot barn etter straffeloven 1902 §§ 195, 197 og 199, samt voldtekt etter § 192.

Øvre strafferamme er fengsel inntil 1 år. Det vil si at straffansvaret for overtredelser av bestemmelsen foreldes etter 2 år, jf. straffeloven 1902 § 67 første ledd.

Begrunnelsen for reglene om utskutt foreldelsesfrist i saker om seksuelle overgrep mot barn, er at barnet i mange saker først i voksen alder har forutsetningene for å forstå hva hun eller han har vært utsatt for og for å kunne gå til straffesak mot gjerningspersonen. I slike tilfeller vil et straffansvar for en person som ikke har avverget forholdet, nesten alltid være foreldet.

Det kan tenkes tilfeller der fornærmede ikke opplevde å bli hørt da vedkommende forsøkte å fortelle om overgrepet, og at dette har vært noe av

årsaken til at det tok så lang tid før saken ble anmeldt. I slike situasjoner kan det virke urimelig at gjerningspersonen ikke lenger må stå til ansvar for unnlatelsen.

Departementet finner likevel ikke grunn til å foreslå at reglen om utskutt foreldelse også bør gjelde i saker om brudd på avvergingsplikten knyttet til straffeloven 1902 §§ 195 og 219. Departementet har lagt avgjørende vekt på at utskutt foreldelse i slike saker ikke er forenlig med det prinsipp som foreldelsesreglene bygger på om at foreldelsesfristens lengde skal speile forbrytelsens alvor. Det vises her til at den øvre strafferammen for brudd på avvergingsplikten er 1 års fengsel. Departementet vil også peke på at bevissituasjonen i slike saker normalt vil svekkes med tiden. Det kan være vanskelig å bevise hvilken informasjon en person satt inne med flere år tilbake i tid. Vitneforklaringer svekkes normalt med tiden, og det kan være vanskelig å få tak i andre bevis.

3.5.3.5 Særlig om forholdet til internasjonale forpliktelser

Europarådets konvensjon om førebygging og motarbeiding av vald mot kvinner og vald i nære relasjoner og Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk artikkel 33 pålegger partene en plikt til å uforme foreldelsesreglene for en del alvorlige overgrep slik at de sikrer at fornærmede har en effektiv mulighet til å forfølge saken etter at vedkommende har nådd myndighetsalder, jf. punkt 3.2.1 og 3.2.2 ovenfor.

Med de endringer som her foreslås, vil norsk rett utvilsomt være i samsvar med disse bestemmelsene. Departementet finner likevel grunn til å påpeke at utvidelsen av bestemmelsen om utskutt foreldelse til også å omfatte menneskehandel, er nødvendig for å bringe norsk rett i samsvar med konvensjonene. For de øvrige overgrep som forpliktelsene etter de nevnte konvensjonsbestemmelsene er knyttet til, anser departementet at gjeldende foreldelsesfrister er tilstrekkelige.

3.6 Særlig om virkningstidspunkt

Det ble i høringsnotatet foreslått at endringene i foreldelsesreglene skulle få virkning for alle handlinger som ikke er foreldet på ikrafttredelsestidspunktet. Departementet holder fast ved dette forslaget og legger til grunn at dette ikke vil være i strid med Grunnloven § 97 om tilbakevirkning. Det vises i den sammenheng til departementets merknader til straffeloven 2005 § 91 om ikke-forel-

delse av krigsforbrytelser mv., se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 30 side 478. Departementet uttalte her:

«Bestemmelsen skal også gjelde for handlinger som er begått før den nye straffeloven trer i kraft. Dette gjelder såfremt foreldelse ikke allerede har inntrådt og såfremt handlingen kunne blitt straffet etter den nye straffelovens bestemmelser om krigsforbrytelser mv. dersom den hadde blitt begått etter straffelovens ikrafttredelse. Dette resultatet er i overensstemmelse med de begrensninger som følger av Grunnloven § 97 om forbud mot å gi lover tilbakevirkende kraft, jf. Rt-1945-109 og Johs. Andenæs, Statsforfatningen i Norge, 9. utgave, side 384. Se også Straffelovkommentaren I side 575 og 576.»

Videre vil departementet bemerke at heller ikke EMK artikkel 7 anses å være til hinder for at nye foreldelsesregler anvendes på begåtte handlinger som ikke allerede er foreldet. EMK artikkel 7 innebærer et forbud mot tilbakevirkning på strafferettens område. EMD uttalte imidlertid i saken *Coeme and others v. Belgium* (22. juni 2000, saksnr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 og 33210/96) at artikkel 7 ikke hindrer utvidelse av foreldelsesfristen der handlingen ikke allerede er foreldet.

Det følger imidlertid av straffeloven 1902 § 3 første ledd at det må fastsettes særskilt i lov at de endrede foreldelsesfristene skal gjelde også for handlinger begått før lovens ikrafttredelse, men som ikke er foreldet, dersom reglene skal kunne anvendes til ugunst for tiltalte. Departementet foreslår at dette presiseres i endringslovens ikrafttredelsesbestemmelse.

3.7 Er det behov for særlige regler for unge lovbrøyttere?

I høringsnotatet ba departementet om høringsinstansenes syn på hvorvidt det er behov for egne regler for unge lovbrøyttere, blant annet på bakgrunn av at slike regler er innført i Sverige. De høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet er delt i synet på dette.

Det kan argumenteres for at noen av de hensyn som ligger til grunn for reglene om foreldelse, gjør seg særlig sterkt gjeldene i tilfeller der gjerningspersonen var svært ung og umoden på handlingstidspunktet. Det er større grunn til at gjerningspersoner ikke i lang tid etterpå skal måtte stå til ansvar for handlinger de begikk da de var

svært unge. Både for gjerningspersonen og vedkommende sin familie vil dette kunne være en stor belastning. Denne problemstillingen reiser seg imidlertid også etter dagens regler. Foreldelsesfristen for de alvorligste forbrytelsene er i dag 25 år, og unge gjerningspersoner kan således oppleve å bli stilt til ansvar i lang tid for handlinger de begikk da de var svært unge.

De hensyn som tilsier at drap, voldtekt og seksuell omgang med barn under 16 og 14 år unntas foreldelse, gjør seg gjeldende også i saker der gjerningspersonen var ung på handlingstidspunktet. En sentral del av begrunnelsen for å unnta disse forbrytelsene fra foreldelse er forbrytelsesnes alvorlige karakter og hensynet til fornærmede. Dette vil gjelde uavhengig av gjerningspersonens alder på forøvelsestidspunktet. Det vises også til at det for krigsforbrytelser mv. som allerede er unntatt foreldelse, ikke er gitt noen særregel der lovbrøyteren var under 18 år. D e p a r t e m e n t e t ser umiddelbart ingen grunn til at det skulle gjelde andre regler for de lovbrudd som her unntas foreldelse.

3.8 Om lagring av tekniske bevis

Departementet har vurdert om det også bør foreslås endringer i reglene om oppbevaring av biologiske spor og DNA-profiler for å sikre at gamle drapssaker kan etterforskes. Kripes fører i dag et elektronisk DNA-register, som består av et identitetsregister, et etterforskningsregister og et sporregister, jf. politiregisterloven § 12. Etterforskningsregisteret er et midlertidig arbeidsregister for politiet, og kan benyttes for å registrere DNA-profiler til personer som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Opplysningene i etterforskningsregisteret skal slettes så snart politiet har truffet vedtak om registrering i identitetsregisteret. Dette kan typisk være dersom vedkommende blir dømt for den straffbare handlingen. Opplysningene i etterforskningsregisteret skal videre slettes dersom den registrerte frifinnes. I sporregisteret kan det registreres opplysninger om personer med ukjent identitet når opplysningene antas å ha tilknytning til en uoppklart straffesak. Her registreres typisk spor fra åsteder i saker med ukjent gjerningsmann.

I uoppklarte drapssaker kan man se for seg at biologisk materiale fra sporregisteret kan benyttes til å knytte en antatt gjerningsmann til saken, også lenge etter at handlingen er begått. Dette kan både være fordi gjerningspersonen havner i etterforskningsregisteret eller identitetsregisteret

i forbindelse med en annen sak, eller fordi det fremstilles en DNA-profil på grunn av mistanke i den aktuelle saken. Biologisk materiale med tilknytning til en uoppklart straffesak kan oppbevares så lenge det anses hensiktsmessig, jf. politiregisterforskriften § 45-18, og kan således bidra til oppklaring av gamle straffesaker. Opplysningene i etterforskningsregisteret skal slettes når saken er avsluttet, og også disse opplysningene kan dermed bidra til å oppklare gamle saker som forblir uløste hos politiet. På denne bakgrunn ser d e p a r t e m e n t e t ikke behov for endringer i reglene om lagringstid for biologisk materiale i forbindelse med forslaget om fjerning av reglene om foreldelse av drapssaker.

3.9 Nærmere om forslagenes virkning for voldsoffererstatningsaker

3.9.1 *Oppfølging av anmodningsvedtak fra Stortinget til Regjeringen – vedtak nr. 369 (2011–2012)*

Etter å ha behandlet Dokument 8: 156 S (2010–2011) og Innst. 150 S. (2011–2012) om endringer i voldsoffererstatningsloven og opprettelse av en offeromsorg, vedtok Stortinget den 7. februar 2012 en anmodning til Regjeringen om blant annet å «vurdere om det kan lempes på foreldelseskravet på andre måter, f.eks. gjennom å se på vilkår for avbrytelse av foreldelse og muligheten for å frikoble voldsoffererstatningsregelverket fra de alminnelige foreldelsesreglene».

Foreldelsesfristen for krav om voldsoffererstatning avbrytes ved at søknad fremsettes for Kontoret for voldsoffererstatning, jf. lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) § 3 annet ledd. Departementet kan ikke se at det kan stilles andre og lempeligere krav til fristavbrytelse. Det vises til at det vanligvis kreves at det tas rettslig skritt for at en foreldelsesfrist for pengekrav avbrytes, jf. lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) § 15 første ledd.

Departementet mener at det som hovedregel bør gjelde foreldelsesregler knyttet til krav om voldsoffererstatning. De viktigste hensynene bak foreldelsesreglene er bevisshensynet, innrettelses-hensynet og avviklingshensynet. Bevisshensynet gjør seg i stor grad gjeldende i voldsoffererstatningsaker. Det kan være svært vanskelig å bevise en voldshandling mange år etter at den fant sted. Departementet vil bemerke at det også for skadelidte vil være en fordel at kravet fremmes

raskt. For at det skal utbetales erstatning, må det foreligge klar sannsynlighetsovervekt for at vedkommende har vært utsatt for handlingen, jf. voldsoffererstatningsloven § 3 fjerde ledd. Det blir vanskeligere å sannsynliggjøre en voldshendelse jo lengre tid som går. For mange vil i det i tillegg være lettere å legge hendelsen bak seg når de er ferdig med å søke om voldsoffererstatning.

Departementet mener at foreldelsesreglene i voldsoffererstatningsloven fortsatt bør være knyttet til reglene i foreldelsesloven og straffeloven. Voldsoffererstatningsordningen bygger på alminnelig erstatningsrett, jf. blant annet Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) side 18. Utgangspunktet er at skadelidte skal få erstatning i de samme tilfellene og utbetalt like mye som vedkommende ville fått av gjerningspersonen. Det er derfor naturlig at voldsoffererstatningsloven tar utgangspunkt i de samme foreldelsesreglene som gjelder for erstatningskravet mot gjerningspersonen. De sivilrettslige foreldelsesreglene er utformet over lang tid, og vi har rikholdig rettspraksis som angir hvordan de skal tolkes i spesielle tilfeller. Departementet mener at de sivilrettslige foreldelsesreglene ivaretar skadelidtes interesser på en tilfredsstillende måte.

Voldsoffererstatningsloven har i tillegg en sikkerhetsventil ved at dersom kravet er foreldet etter de sivilrettslige reglene, er det likevel tilstrekkelig at søknaden fremsettes før skadevolderens eventuelle straffansvar er foreldet etter reglene i straffeloven eller før skadelidte fyller 21 år, jf. § 3 annet ledd. På denne måten vil det alltid være rommelige frister før krav om voldsoffererstatning knyttet til alvorlige straffbare handlinger blir foreldet.

Når departementet nå foreslår endringer i reglene om foreldelse i straffeloven, får disse altså også virkning for voldsoffererstatningssaker. Departementet legger til grunn at endringen ivaretar Justiskomiteens ønske om lempeligere foreldelsesregler for krav på voldsoffererstatning.

3.9.2 Når foreldes krav om voldsoffererstatning?

Etter voldsoffererstatningsloven § 3 annet ledd må søknad være fremsatt for Kontoret for voldsoffererstatning før erstatningskravet mot skadevolderen er foreldet etter reglene i foreldelsesloven. Det er likevel tilstrekkelig at søknaden fremsettes før skadevolderens eventuelle straffansvar er foreldet etter reglene i straffeloven eller før skade-

lidte fyller 21 år. Voldsoffererstatningsmyndighetene legger til grunn den fristen som er mest gunstig for søker.

Opphevelse av foreldelsesreglene for enkelte straffbare handlinger innebærer at kravet om voldsoffererstatning for disse handlingene aldri foreldes. Det vil altså være mulig å få voldsoffererstatning svært lenge etter at det sivile kravet mot gjerningspersonen er foreldet. Dog kan det som nevnt i punkt 3.9.1 være vanskelig å sannsynliggjøre at man har vært utsatt for handlingen det kreves erstatning for, jf. voldsoffererstatningsloven § 3 fjerde ledd.

Erstatningsnemnda for voldsofre (Nemnda) har lagt til grunn at dersom det foreligger rettskraftig dom i straffesaken, skal kravet om voldsoffererstatning bare vurderes etter de sivilrettslige foreldelsesreglene, jf. vedtak 26. februar 2014 (ENV 2013 s. 3492). Dette er begrunnet med at den strafferettslige foreldelsesfristen da er avbrutt, jf. straffeloven 1902 § 69. Er kravet i disse sakene foreldet etter foreldelsesloven og skadelidte er over 21 år, anser Nemnda kravet på voldsoffererstatning for foreldet.

Departementet mener at kravet om voldsoffererstatning også skal vurderes etter de strafferettslige foreldelsesreglene selv om foreldelsesfristen er avbrutt. Dette innebærer at krav om voldsoffererstatning knyttet til drap som omfattes av departementets nye lovforslag, aldri vil bli foreldet. Det gjelder selv om noen er dømt for drapet. Begrunnelsen for en slik forståelse er at det vil kunne virke støtende dersom et krav knyttet til et drap foreldes raskere enn et krav knyttet til for eksempel en voldshandling omfattet av straffeloven 1902 § 228 første ledd. Dessuten vil saken gjerne være tilstrekkelig opplyst, slik at bevishensynet bak foreldelsesreglene i liten grad gjør seg gjeldende.

3.9.3 Nærmere om saker som behandles etter voldsoffererstatningsforskriften

Voldsoffererstatningsloven gjelder for hendelser skjedd 1. juli 2001 eller senere. Søknader knyttet til hendelser før dette tidspunktet behandles etter forskrift 23. januar 1981 nr. 8983 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling (voldsoffererstatningsforskriften), men etter saksbehandlingsreglene i voldsoffererstatningsloven, jf. voldsoffererstatningsloven § 19.

Etter forskriften § 5 var det et krav for å få voldsoffererstatning at forholdet var anmeldt uten unødig opphold. Nemnda la til grunn at dersom anmeldelsen var skjedd innen 4–5 dager etter at

den straffbare handling fant sted, var det normalt skjedd uten unødig opphold, jf. Ot.prp.nr.4 (2000–2001) om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) punkt 3.5. Kravet til anmeldelse kunne fravikes i særlige tilfeller. Kravet til rask anmeldelse, kombinert med at forskriften ikke ga noe rettskrav på voldsoffererstatning, innebar at det ikke var behov for foreldelsesregler.

Da voldsoffererstatningsloven trådte i kraft i 2001, hadde også denne et krav om at forholdet i utgangspunktet måtte anmeldes uten unødig opphold. Bestemmelsen var tilnærmet likelydende voldsoffererstatningsforskriften § 5.

Med virkning fra 1. januar 2008 ble kravet til anmeldelse lempet, jf. Innst. O. nr. 25 (2007–2008), jf. Ot.prp. nr. 10 (2007–2008) om lov om endringer i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) punkt 3.6 til 3.10. Etter voldsoffererstatningsloven § 3 tredje ledd må den straffbare handlingen i utgangspunktet være anmeldt til politiet, men det stilles ikke krav om at anmeldelsen må ha skjedd raskt. Endringen fikk også virkning for krav knyttet til handlinger skjedd før 1. juli 2001. Det ble dermed behov for å trekke inn en tidsbegrensning i rimelighetsvurderingen som skal gjøres etter forskriften § 1.

Departementet viser til Nemndas vedtak 29. april 2010 (ENV 2010 s. 144):

«Når det gjelder anførselene om at det er feil og lovstridig å tolke foreldelsesregler inn i forskriften viser nemnda til at det følger av forskriftens ordlyd at det kan utbetales erstatning der det finnes rimelig. Begrepet «rimelig» åpner for en fri skjønnsmessig vurdering innenfor de rammer hensynet til likebehandling setter. En egen bestemmelse om foreldelse ble innført i loven da voldsoffererstatningsordningen gikk fra å være en billighetsordning til en rettighetsordning, jf. Ot.prp.nr.4 (2000-2001) side 44. I Rundskriv G-17/01 (G-2001-17) side 1-2 uttales det at den som har krav på voldsoffererstatning, må søke om erstatning før kravet er strafferettslig og formuesrettslig foreldet. Videre uttales det at det etter forskriften ikke gjelder slike absolutte foreldelsesregler, men at forskriften på den annen side ikke gir et rettskrav på erstatning. På denne bakgrunn finner nemnda at man ikke har utelukket at foreldelsesregler kan få anvendelse på forhold som faller innenfor forskriften. Nemnda bemerker også at når man lempet på anmeldelsesvilkåret ved å vise til Ot.prp.nr.10

(2007-2008) i saker som reguleres av forskriften, er det nødvendig også her å se hen til foreldessynspunktet. I motsatt tilfelle ville man få en utilsiktet forskjellsbehandling ved at de nyere sakene (etter loven) rammes av foreldelsesregelen i voldsoffererstatningsloven § 3 andre ledd, mens forskriftsaker ikke har en slik avgrensning. Foreldelsesaspektet kommer i forskriftsaker til uttrykk ved vurdering av unntak fra vilkåret om rask anmeldelse og ved vurdering av om det er rimelig å tilkjenne erstatning. At foreldelse kan vurderes i rimelighetsvurderingen understøttes også i juridisk teori, jf. Schönning (1991) side 86: «.. I begrunnelsen til den kongelige resolusjon av 12.03.76 ble det uttalt at man fant det unødvendig med foreldelsesregler. Det ble imidlertid vist til at langvarig passivitet kunne tas med i rimelighetsvurderingen etter § 1. Særlig kan det være grunn til å avslå søknaden dersom skadelidte venter så lenge at erstatningskravet ville ha blitt foreldet etter de alminnelige erstatningsregler.»

Denne tolkningen er nå fast praksis, jf. for eksempel Nemndas vedtak 12. februar 2014 (ENV 2013 s. 2574). Dette innebærer at den foreslåtte lempingen av foreldelsesreglene i straffeloven får virkning også for krav på voldsoffererstatning som behandles etter voldsoffererstatningsforskriften.

4 Forvaring – utvidelse av maksimal minstetid og tidsramme

4.1 Gjeldende rett

4.1.1 Betydningen av å fastsette minstetid og tidsramme

Ved dom på forvaring skal retten fastsette en tidsramme og bør fastsette en minstetid, jf. straffeloven 1902 § 39 e første og annet ledd. Tidsrammen angir reaksjonens varighet. Forvaringsdommen opphører dersom påtalemyndigheten ikke innen 3 måneder før forvaringstidens utløp reiser sak om forlengelse, jf. § 39 e første ledd annet og tredje punktum. Tidsrammen har for øvrig den betydning at all løslatelse før tidsrammens utløp, må skje på prøve.

Betydningen av at det fastsettes en minstetid er at prøveløslatelse ikke vil kunne vurderes før minstetiden er utløpt, jf. § 39 f. Det vil heller ikke kunne innvilges permisjon før etter to tredjedeler av minstetiden, jf. forskrift 3. mai 2004 om gjennomføring av særreaksjonen forvaring (forvaringsforskriften) § 11 annet ledd.

4.1.2 Fastsetting av tidsramme

Tidsrammen bør ikke overstige 15 år og kan ikke overstige 21 år, jf. straffeloven 1902 § 39 e første ledd første punktum. Flertallet i Justiskomiteen la ved behandlingen av lovforslaget til grunn at dom på forvaring ikke skal være kortere enn det en dom på ordinær fengselsstraff ville ha vært (Innst. O. nr. 34 (1996–97) side 22). Dette er imidlertid et synspunkt som Høyesterett ikke fullt ut har tiltrådt. I Rt. 2002 s. 1667 uttalte Høyesterett at det ikke kan være riktig å ta utgangspunkt i et bestemt forhold mellom tidsramme og den alternative tidsbestemte fengselsstraffen ved fastsettelse av tidsrammen. I samme avgjørelse uttalte flertallet at «forholdstallet bør kunne variere etter hvor sikkert retten mener å kunne vurdere den domfeltes farlighet mange år fremover». Høyesteretts flertall påpekte imidlertid at tidsrammen kunne ha symbolske og psykologiske virkninger blant annet overfor allmennheten. Videre uttalte flertallet at det kunne ha betydning om den alternative fengselsstraffen ville vært kort eller lang. Det er heller ikke utelukket at tidsrammen kan være lengre enn det den alternative fengselsstraffen ville ha blitt. I en sak hvor en tidsbestemt straff ville vært fengsel i åtte til ni år, fastsatte for eksempel Høyesterett en tidsramme på 15 år, se Rt. 2002 s. 889.

4.1.3 Fastsetting av minstetid

Minstetiden kan ikke overstige 10 år, jf. straffeloven § 39 e annet ledd. Begrunnelsen for at det skal fastsettes en minstetid er i første rekke at det vil kunne stride mot den alminnelige rettsfølelsen dersom den forvaringsdømte løslates etter langt kortere tid enn om vedkommende hadde blitt idømt ordinær fengselsstraff (NOU 1990: 5 side 118 og Ot.prp. nr. 87 (1993–94) side 112). Minstetiden fastsettes med utgangspunkt i et anslag over når det ville vært aktuelt med prøveløslatelse dersom den domfelte var idømt en ordinær fengselsstraff, jf. blant annet Rt. 2002 s. 889, Rt. 2002 s. 1667 og Rt. 2002 s. 1673. Samtidig viser høyesterettspraksis at dette bare er et utgangspunkt for vurderingen. Spesielle omstendigheter i saken kan tilsi at man avviker fra dette utgangspunktet, se for eksempel Rt. 2002 s. 1667.

Regelen om at minstetiden ikke kan overstige 10 år gjelder også i tilfeller hvor prøveløslatelse ikke ville vært aktuelt før på et senere tidspunkt, dersom den domfelte var idømt ordinær fengselsstraff. Dersom den domfelte ville blitt idømt ordinær fengselsstraff på 21 års fengsel, ville prøveløs-

latelse vanligvis vært aktuelt først etter at to tredjedeler av fengselsstraffen var sonet, dvs. etter 14 år. Det innebærer at en domfelt som idømmes ordinær fengselsstraff på for eksempel 21 års fengsel først vil kunne vurderes for prøveløslatelse etter 14 år, mens en person idømt forvaring, som har begått tilsvarende handling under sammenlignbare omstendigheter, vil kunne vurderes for prøveløslatelse allerede etter 10 år.

Reglene om at minstetiden ikke kan overstige 10 år og at tidsrammen ikke kan overstige 21 år, gjelder også for forbrytelser med en strafferamme på 30 år. Det betyr at en person som idømmes forvaring for en forbrytelse med slik strafferamme, for eksempel en grov terrorhandling, kan vurderes for prøveløslatelse etter 10 år. Dersom vedkommende hadde blitt idømt ordinær fengselsstraff, ville prøveløslatelse vært aktuelt først etter 20 år.

4.2 Forslaget i rapport om etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring

I rapport om etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring anbefaler utredningsgruppen å utvide minstetiden til 14 år i tilfeller hvor retten fastsetter en tidsramme som overstiger 15 år, se side 67–68. Hovedbegrunnelsen er at det vil kunne stride mot folks rettsfølelse dersom en forvaringsdømt kan slippes løs på prøve etter for eksempel 10 år, mens en person som er dømt til 21 års ordinær fengselsstraff for tilsvarende handling først vil kunne bli vurdert for prøveløslatelse etter 14 år.

Utredningsgruppen foreslår følgende endring i straffeloven 2005 § 43 siste ledd:

«Retten bør også fastsette en minstetid for forvaringen som vanligvis ikke overstiger 10 år. I de tilfeller hvor retten fastsetter en tidsramme som overstiger 15 år, kan retten fastsette en minstetid som ikke kan overstige 14 år.»

4.3 Høringsinstansenes syn

Kun et fåtall av høringsinstansene har hatt synspunkter på forslaget. *Riksadvokaten* og *Borgarting lagmannsrett* støtter forslaget om å øke maksimal minstetid til 14 år hvor tidsrammen settes til mer enn 15 år og slutter seg til utredningsgruppens begrunnelse. Lagmannsretten fremhever at det gir dårlig sammenheng i systemet at en forva-

ringsdømt med en tidsramme på 21 år kan begjære seg prøveløslatt etter 10 år, mens personer som dømmes til 21 års fengselsstraff normalt ikke vil kunne oppnå prøveløslatelse før det er gått 14 år. I likhet med utredningsgruppen uttaler Borgarting Lagmannsrett at en tidligere løslatelse for den forvaringsdømte kan virke støtende og vil kunne stride mot den alminnelige rettsfølelsen.

Norsk forening for kriminalreform (KROM) påpeker at permisjonstid for forvaringsdømte er satt til to tredjedeler av minstetiden, jf. forskrift 5. mars 2014. Etter en eventuell endring vil forvaringsdømte med lange dommer måtte vente i opp til ni år før de kan søke om permisjon. KROM mener at dette ikke kan være tilsiktet og krever at forvaringsdømte gis adgang til å søke permisjon etter fire (tre) års soning på lik linje med andre fanger.

4.4 Forslaget i høringsnotat februar 2013

I høringsnotat 8. februar 2013 om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.) punkt 12.3 foreslår departementet å øke maksimal minstetid for forvaring til 20 år for handlinger med 30 års strafferamme. I tillegg foreslår departementet å øke maksimal tidsramme til 30 år ved forbrytelser med 30 års strafferamme.

4.5 Høringsinstansene syn

En betydelig andel av høringsinstansene som har hatt merknader til forslaget om å øke maksimal minstetid og tidsramme ved forbrytelser med en strafferamme på 30 år fengselsstraff, støtter forslaget. Disse høringsinstansene viser i hovedsak til de samme hensyn som utredningsgruppen viste til i sin begrunnelse for forslaget om å øke maksimal minstetid, se ovenfor punkt 4.2. Høringsinstansene omfatter *Agder lagmannsrett, Borgarting lagmannsrett, Kristiansand tingrett, Riksadvokaten, Det nasjonale statsadvokatembetet, Nordland statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter, Oslo politidistrikt, Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess, Politihøgskolen og Stine Sofies stiftelse.*

Flere av disse høringsinstansene viser til at både hensynet til sammenheng i rettssystemet og pedagogiske hensyn tilsier at reglene om forvaring bør være utformet slik at domstolene unngår å måtte sette tidsrammen for forvaring lavere enn den alternative fengselsstraffen og unngår å måtte

sette minstetiden lavere enn to tredjedeler av den alternative fengselsstraffen.

Politihøgskolen uttaler i den sammenheng:

«Vi er samd i framlegget. Utgangspunktet er at den forvaringsdømde skal verte fri når lengstetida er ute, og det er dårleg samklang mellom reglane dersom lengstetida – eller minstetida – vert sett kortare enn ved ein fengselsdom avdi den dømde er sær s farleg for samfunnet. Det kan og gje retten eit vanskeleg val i dei mest alvorlege sakene: 21 års forvaring eller 30 års fengsel?»

Dette vert endå klårare der fleire er saman om lovbroten og ein får forvaring medan dei andre får fengsel. Sidan forvaring reknast som straff, bør dei same reglane gjelde som for fengselsstraff.»

To av høringsinstansene går imot forslaget. *Den norske advokatforeningen* ser ikke behovet og uttaler i den sammenheng:

«Advokatforeningen ser det ikke som problematisk at man maksimalt kan idømmes forvaring på 21 år, selv hvor strafferammen er fengsel inntil 30 år. Forvaring er en tidsubestemt straff, og hvis vilkårene for dette er til stede, kan forvaringen forlenges utover 21 år. Advokatforeningen kan ikke se at en endring av strafferammen til inntil 30 års fengsel for visse meget alvorlige forbrytelser, nødvendiggjør noen endring av forvaringsreglene.»

Heller ikke *Rettspolitisk forening* mener det er nødvendig å utvide minstetiden og tidsrammen:

«Rettspolitisk forening mener at det ikke er nødvendig å utvide minstetiden og tidsrammen ved dom på forvaring. Forvaring er en tidsubestemt straff, hvilket medfører at tidsrammen kan forlenges dersom det ved tidsrammens utløp fortsatt vurderes at det fremdeles foreligger fare for gjentakelse av alvorlige straffbare handlinger. Det ligger derfor i forvaringsinstituttets natur at det ikke er noen praktisk begrunnelse for å øke tidsrammen for forvaring.

Likeledes kan forvaringsdømte nektes prøveløslatelse ved utholdt minstetid. Det er overhodet ingen automatikk i at forvaringsfanger besluttes prøveløslatt ved minstetid. Tvert imot behandles prøveløslatelsessakene svært grundig og av flere instanser, herunder fengselsvesenets lokale og regionale nivåer, statsadvokatembetet og domstolene. Dermed synes det

heller ikke å være grunnlag for å øke rammen for maksimal minstetid.

Forvaring er en så inngripende soningsform at rettssikkerhetsmessige hensyn bør tilsi at forvaringsdømte med svært lange dommer bør ha anledning til å få prøvd forvaringsspørsmålet for domstolen i god tid før tidsrammens utløp. Det er også viktig at denne prøvingsmuligheten ikke inntreffer altfor sent i domsforløpet. Derfor bør ikke rammen for minstetid økes.

Et moment som ikke synes å være nevnt av departementet er hvilke konsekvenser forslaget vil få for f.eks. permisjonstid. Etter forvaringsforskriften § 11 kan forvaringsdømte først innvilges permisjon etter at 2/3 av minstetiden er utholdt. Dette er i motsetning til ordinære straffedømte, som kan innvilges permisjon etter at 1/3 av dommen er gjennomført. For ordinære domfelte vil permisjonstiden uansett være maksimalt 4 år. Denne fireårsregelen gjelder imidlertid ikke for forvaringsfangene. I praksis medfører dette at forvaringsfanger allerede i dag må sone betydelig lenger i lukket fengsel før de får anledning til å gjennomføre permisjoner. Dette er svært betenkelig, da man i utgangspunktet kan anta at forvaringsfanger har et minst like stort rehabiliterings- og tilbakeføringsbehov som andre fanger.

Dersom departementets forslag får gjennomslag, og det ikke gjøres endringer i forvaringsforskriften § 11, står vi overfor en situasjon der en forvaringsfange med 14 års minstetid må sone minst 9,3 år før han/hun kan søke permisjon. En forvaringsfange med minstetid på 21 år må tilsvarende sone minst 14 år før permisjon er aktuelt. Det vil etter Rettspolitisk forenings syn være svært uheldig å forlenge perioden før forvaringsfanger oppnår ytterligere permisjonstid.»

4.6 Departementets vurdering

Departementet mener i likhet med utredningsgruppen at maksimal minstetid ved forvaring bør økes til 14 år i tilfeller hvor retten fastsetter en tidsramme som overstiger 15 år. Dette vil gjøre det mulig å fastsette minstetiden med utgangspunkt i et anslag over når det ville vært aktuelt med prøveløslatelse dersom den domfelte var blitt idømt en ordinær fengselsstraff også ved forbrytelser som ville gitt en fengselsstraff på mer enn 15 år. En slik økning bidrar til sammenheng i rettssystemet og antas å være best i tråd med den alminnelige rettsfølelsen.

En økning av maksimal minstetid antas videre å kunne redusere antall begjæringer om prøveløslatelse noe. Når minstetiden for forvaring er utløpt, kan forvaringsdømte søke om prøveløslatelse hvert år (ett år etter at forrige dom om løslatelse var rettskraftig). Før minstetidens utløp er det derimot ikke adgang til å søke om prøveløslatelse.

En slik begrensning i adgangen til å søke om prøveløslatelse i de mest alvorlige straffesakene vil også kunne redusere noe av belastningen for fornærmede. I de mest alvorlige sakene kan hyppige begjæringer om prøveløslatelse allerede etter 10 år kunne oppleves som en belastende usikkerhet for fornærmede, som ellers, ved tidsbestemt straff, vil ha rimelig grad av forutberegnelighet for at domfelte blir sittende i 14 år.

Tilsvarende vil en reduksjon i antall saker om prøveløslatelse også i noen grad bidra til å redusere den ressursmessige belastning for domstolene som en behandling av en begjæring av prøveløslatelse innebærer. Når domfelte har sittet under streng bevoktning i forvaringsanstalt i ti år, er det ofte krevende å begrunne hvorfor man mener det fortsatt er gjentakelsesfare, noe som kan gjøre disse rettssakene både vanskelige og omfattende.

Disse argumentene gjør seg i vel så stor grad gjeldende i de tilfellene hvor det ellers ville blitt idømt en tidsbegrenset straff på 30 år. Det tilsier at minstetid for forbrytelser med en strafferamme på 30 år økes til 20 år. Utredningsgruppens gjennomgåelse av praksis og rettssaken etter terrorhandlingene 22. juli 2011 illustrerer for øvrig at forvaring kan være aktuelt også ved de mest alvorlige forbrytelsene – herunder grove terrorhandlingene som nå har en strafferamme på 30 års fengselsstraff.

Departementet har merket seg innvendingen fra Rettspolitisk forening og Norsk Forening for Kriminalreform om at en økning av maksimal minstetid vil føre til at det går lengre tid før forvaringsdømte kan søke permisjon. Departementet anser ikke dette som et vesentlig argument mot en økning av minstetiden. Dersom det skulle anses å være behov for tilpasninger i regelverket for permisjon som følge av en økning av maksimal minstetid, kan det gjøres som en del av oppfølgingen av en lovendring.

Departementet går videre inn for at maksimal tidsramme forlenges som en konsekvens av at det er innført 30 års strafferamme for noen av de mest alvorlige forbrytelser. Maksimal tidsramme, som etter gjeldende rett er på 21 år, tilsvarte maksimumsstraffen på 21 års fengsel på det tidspunktet

forvaringsreglene ble vedtatt. Hensynet til sammenheng i regelverket tilsier at også maksimal tidsramme utvides til 30 år for forbrytelser med 30 års strafferamme. Selv om det i rettspraksis ikke har vært lagt avgjørende vekt på synspunktet om at dom på forvaring ikke skal være kortere enn en alternativ reaksjon, er det ett av flere momenter som vektlegges.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget om å unnta drap, voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 og 16 år samt utvidelsen av bestemmelsen om utskutt foreldelse vil på sikt kunne føre til en økning i antall saker som anmeldes, etterforskes og behandles av domstolene. Videre vil forslagene kunne føre til en økning i krav på voldsoffererstatning etter voldsoffererstatningsloven.

Det er imidlertid usikkert hvor mange saker dette vil dreie seg om årlig. Departementet antar uansett at det vil dreie seg om et mindre antall saker, slik at økningen i saksmengde for politiet, påtalemyndigheten, domstolene og voldsoffererstatningskontoret ikke vil være stor. Det samme gjelder økningen i omfanget av erstatningsutbetalinger etter voldsoffererstatningsloven.

Forslaget om å utvide maksimal minstetid og tidsramme ved forvaring får ikke nevneverdige administrative eller økonomiske konsekvenser for kriminalomsorgen. Det er tale om svært få saker, og kriminalomsorgen må uansett ta i betraktning at forvaringen kan bli forlenget. Forslaget om å utvide maksimal minstetid kan gi noen færre søknader om prøveløslatelse, noe som vil kunne gi en liten reduksjon i påtalemyndighetens og domstolenes saksmengde.

6 Merknader til de enkelte paragrafene

Til § 39 e

I første ledd *nytt annet punktum* foreslås det endringer i hvilke tidsrammer som kan fastsettes for forvaringen. For forbrytelser som har en strafferamme på fengsel inntil 30 år kan det idømmes en tidsramme på inntil 30 år. For forbrytelser med en lavere strafferamme vil maksimal tidsramme fremdeles være 21 år. Et viktig hensyn som ligger til grunn for endringen, er at maksimal tidsramme for forvaring bør tilsvare maksimumsstraffen

også etter at denne er økt til fengsel inntil 30 år for enkelte forbrytelser. Om bakgrunnen for forslagene vises det til punkt 4.6.

I annet ledd *nytt annet og tredje punktum* foreslås det en økning i maksimal minstetid ved forvaring. I de tilfellene hvor retten fastsetter en tidsramme på mer enn 15 år, kan retten fastsette en minstetid som ikke kan overstige 14 år. I tilfeller der retten fastsetter en tidsramme som overstiger 21 år, foreslås det at retten kan fastsette en minstetid som ikke kan overstige 20 år. Formålet med endringen er å gjøre det mulig å fastsette minstetiden med utgangspunkt i et anslag over når det ville vært aktuelt med prøveløslatelse dersom den domfelte var blitt idømt en ordinær fengselsstraff også ved forbrytelser som ville gitt en fengselsstraff på mer enn 15 år. Dette vil være et viktig hensyn ved fastsetting av minstetiden.

Til § 66

Det foreslås i tredje ledd *nytt annet punktum* at straffansvaret for forbrytelser mot straffeloven § 233 om forsettlig eller overlagt drap, § 192 første til tredje ledd om forsettlig voldtekt, § 195 om seksuell omgang med barn under 14 år og § 196 om seksuell omgang med barn under 16 år, ikke skal foreldes. Det samme gjelder medvirkning til slike lovbrudd. Kun fullbyrdede forbrytelser av den nevnte art er foreslått unntatt foreldelse. Straffbart forsøk på de aktuelle lovbruddene skal således fortsatt følge de alminnelige foreldelsesregler. Det samme gjelder grovt uaktsom voldtekt, jf. straffeloven § 192 fjerde ledd. Om bakgrunnen for forslaget vises til punkt 3.5.

Til § 68

I første ledd *annet punktum* foreslås at regelen om utskutt foreldelse også skal gjelde i saker etter straffeloven § 219 om vold i nære relasjoner, § 222 annet ledd om tvangsekteskap og § 224 om menneskehandel. Som en konsekvens av forslaget om å unnta straffansvar for seksuell omgang med barn under 14 og 16 år fra foreldelse, må henvisningen til straffeloven §§ 195 og 196 utgå.

Til bestemmelsen om ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

Forslaget om å unnta nye lovbrudd fra foreldelse samt forslaget om å gi bestemmelsen om utskutt foreldelse anvendelse i saker om vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og menneskehandel får virkning i tilfeller der straffansvaret ikke allerede

er foreldet ved ikrafttreddelsen. Dette innebærer et unntak fra regelen i straffeloven § 3 om at endringer i straffelovgivningen ikke får anvendelse på handlinger begått før ikrafttreddelsen. Et slikt unntak er ikke i strid med Grunnloven § 97, se punkt 3.7.

Forslaget til endringene i bestemmelsen om tidsramme og minstetid ved forvaring, jf. straffeloven § 39 e, får imidlertid virkning kun for handlinger begått etter ikrafttreddelsen.

Justis- og beredskapsdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring)

I

I lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov gjøres følgende endringer:

§ 39 e første og annet ledd skal lyde:

I dom på forvaring skal retten fastsette en tidsramme som vanligvis ikke bør overstige 15 år, og ikke kan overstige 21 år. *For forbrytelser som har en strafferamme på fengsel inntil 30 år, kan retten fastsette en tidsramme som ikke kan overstige 30 år.* Etter begjæring fra påtalemyndigheten kan retten likevel ved dom forlenge den fastsatte rammen med inntil fem år om gangen. Sak om forlengelse reises ved tingretten senest tre måneder før forvaringstidens utløp.

Det bør også fastsettes en minstetid for forvaringen som ikke må overstige ti år. *I de tilfeller hvor retten fastsetter en tidsramme som overstiger 15 år, kan retten likevel fastsette en minstetid som ikke kan overstige 14 år. I tilfeller der retten fastsetter en tidsramme som overstiger 21 år, kan retten fastsette en minstetid som ikke kan overstige 20 år.*

§ 66 tredje ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder fullbyrdede overtredelser av §§ 192 første til tredje ledd, 195, 196 og medvirkning til slike forbrytelser jf. § 205 samt av § 233.

§ 68 første ledd skal lyde:

Fristen for foreldelse regnes fra den dag det straffbare forhold er opphørt. Ved *overtredelse av § 219, § 222 annet ledd, § 224* eller lov 15. desember 1995 nr. 74 om forbud mot kjønnslemlestelse §§ 1 eller 2 skal fristen likevel regnes fra den dag fornærmede fyller 18 år.

II

1. Loven trer i kraft når Kongen bestemmer.
2. Endringene i straffeloven §§ 66 og 68 får virkning i tilfeller der straffansvaret ikke er foreldet ved ikrafttreddelsen.